

Исследованы сущность, этапы процесса креативного менеджмента, раскрыты особенности применения процесса поиска идей "DO-IT" в системе управления креативными организациями.

Ключевые слова: уровни интеллектуальной активности, креативный менеджмент, технология и процесс креативного менеджмента.

Lytvyn I.V. Peculiarities of innovative ideas finding's process in the creative management system

In the article the sense and the stages of creative management process are explored, the peculiarities of ideas finding's process "DO-IT" in the creative organizations management system are determined.

Keywords: levels of intellectual activity, creative management, technology and process of creative management.

УДК 336.145:378

Магістрант О.В. Комарчин;

доц. І.С. Скоропад, канд. екон. наук – НУ "Львівська політехніка"

ВИТРАТИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ НА ОСВІТУ

Розглянуто виконання видаткової частини державного бюджету на освіту, динаміку видатків зведеного бюджету та вивчено зарубіжний досвід в сфері освіти.

Ключові слова: державний бюджет, видатки на освіту, динаміка витрат.

Постановка проблеми і завдання. Недостатня ефективність використання коштів, що спрямовуються на фінансування системи освіти, це проблема пов'язана з недосконалістю організації процесу управління галуззю. Використання нормативів, встановлених Міністерством освіти та науки України, та обмеження повноважень місцевих органів самоврядування щодо реорганізації мережі навчальних закладів призводить до необхідності утримання надто широкої мережі навчальних закладів.

Проблеми нерівних можливостей в доступі до освіти простежуються також на рівні вищої освіти, зумовлюючись як територіальними чинниками, так і доходними можливостями населення.

З огляду на окреслені проблеми, завданням дослідження є аналіз динаміки витрат Державного бюджету на освіту в період за 2005-2011 рр.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку сучасної системи освіти вивчають такі вчені, як В. Андрущенко, І. Вакарчук, В. Кремень, С. Ніколаєнко, О. Ляшенко; в працях Т. Боголіб, І. Кичко, В. Буковинського та ін. розглянуті питання вдосконалення системи фінансування.

Виклад основного матеріалу. Освіта – основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави. Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями [1].

Видатки на науку, освіту, охорону здоров'я, культуру належать до поточних видатків бюджету. Названі галузі практично не мають доходів і свою діяльність провадять на основі видатків відповідних бюджетів. Розміри видатків на їх утримання визначаються спеціальними документами – кошторисами.

Кошторис – це основний документ, який визначає обсяг, цільове спрямування і щоквартальний розподіл бюджетних коштів на утримання установ. Усі установи, які фінансуються в кошторисному порядку, належать до бюджетних.

Уряд бюджетний тягар переклав на вищі навчальні заклади через так званий спеціальний фонд, тобто те, що заробляли самі навчальні заклади. Як відомо, спеціальний фонд формується за рахунок надання послуг, оренди, виконання науково-прикладних розробок, ведення господарчих робіт, отримання плати за навчання. У 2009-2010 рр. спеціальний фонд держава "привласнила" собі. Так, згідно з п.15 статті 6 Проекту Закону України "Про Державний бюджет на 2010 рік" [3], сказано, що джерелами формування спеціального фонду Державного бюджету України є "власні надходження бюджетних установ, які утримуються за рахунок коштів державного бюджету, зокрема орендна плата за користування майном Національної академії наук України і галузевих академій наук та 50 % орендної плати за користування іншим майном, що належить бюджетним установам, які утримуються за рахунок коштів державного бюджету, кошти за користування установами банків тимчасово вільними коштами вищих та професійно-технічних навчальних закладів, розміщеними на вкладних (депозитних) рахунках". Як наслідок, можна спрогнозувати зростання плати за навчання, що, своєю чергою, спричинить соціальне напруження.

Показниками планування видатків бюджету для вищих навчальних закладів є прийом і випуск студентів кількістю, встановлюваною Міністерством освіти України. Вони фінансуються з Державного бюджету, за винятком педагогічних вузів, які фінансують з місцевих бюджетів, зазвичай, обласних.

Державне фінансування вищої освіти та науки в Україні є вкрай незадовільним. Відповідно держава втрачає передові позиції щодо рівня освіченості громадян, скорочуються масштаби та рівень якості підготовки науково-педагогічних кадрів, помітно погіршуються умови для творчої роботи вчених та викладачів. Реальне бюджетне фінансування на вищу освіту і науку не відповідає вимогам і нормам Законів України "Про освіту" та "Про вищу освіту" [1, 2].

Табл. 1. Вищі навчальні заклади в Україні [6]

Роки	Кількість закладів		Кількість студентів у закладах, тис.		Прийнято студентів, тис.		Випущено фахівців, тис.	
	I-II РА*	III-IV РА*	I-II РА*	III-IV РА*	I-II РА*	III-IV РА*	I-II РА*	III-IV РА*
2005/06	606	345	505,3	2203,8	169,2	503	142,7	372,4
2006/07	570	350	468,0	2318,6	151,2	507,7	137,9	413,6
2007/08	553	351	441,3	2372,5	142,5	491,2	134,3	468,4
2008/09	528	353	399,3	2364,5	114,4	425,2	118,1	505,2
2009/10	511	350	354,2	2245,2	93,4	370,5	114,8	527,3
2010/11	505	349	361,5	2129,8	129,1	392	111	543,7

Примітка: РА* – рівень акредитації.

Аналізуючи дані, бачимо, що за останні шість років зменшується кількість студентів I-II рівня акредитації, відповідно – зменшується кількість самих закладів. Так за цей період кількість студентів зменшилась на 143 тис. осіб, а ВНЗ – на 101. Якщо у 2005/06 рр. на один ВНЗ I-II рівня акредитації припадало в середньому 834 студенти, то в 2009/10 рр. це число становить

приблизно 693 студенти. Кількість студентів III-IV рівня акредитації не значно збільшувалося до 2009 р., проте з 2009 по 2011 рр. помітним є скорочення як кількості ВНЗ, так і кількості студентів.

Закони України про освіту і науково-технічну діяльність чітко визначають відсоток ВВП на освіту і науку. Ці показники, відповідно, дорівнюють 10 і 1,7 %. Сьогодні досить складно назвати цифри рівня фінансування освіти і науки, але за даними у 2009 р. на освіту витрачено 6 % (13 млрд грн), а на науку – до 0,5 % від ВВП [4].

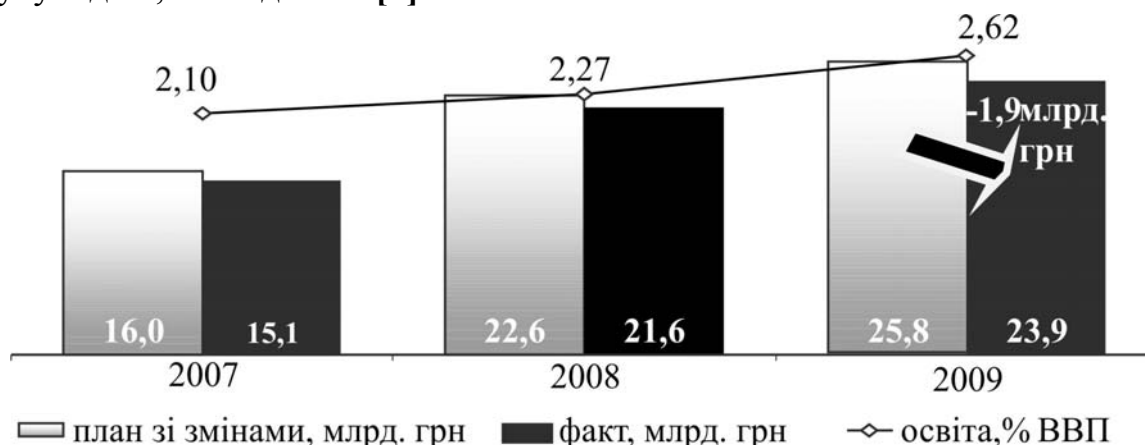

Рис. 1. Видатки Державного бюджету України на освіту

На освіту у 2008 р. використано 21554,3 млн грн, зокрема за загальним фондом – 14776,1 млн грн, або 98,3 % річного плану.

Видатки на освіту за 2008 рік зросли на 6404,6 млн грн, або на 42,3 % порівняно з минулим роком. Їх питома вага у ВВП порівняно з 2007 роком зросла до 2,27 % у 2008 р., а у загальній структурі видатків державного бюджету збільшилась до 8,9 % у 2008 р. На освіту у 2009 р. використано 23925,7 млн грн, у тому числі за загальним фондом – 16523,0 млн грн, або 99,4 % річного плану. Видатки на освіту за 2009 р. зросли на 2371,4 млн грн, або на 11 % порівняно з 2008 р. Їх питома вага у ВВП порівняно з 2008 р. зросла до 2,62 % у 2009 р., а у загальній структурі видатків Державного бюджету збільшилась до 9,9 % у 2009 р.

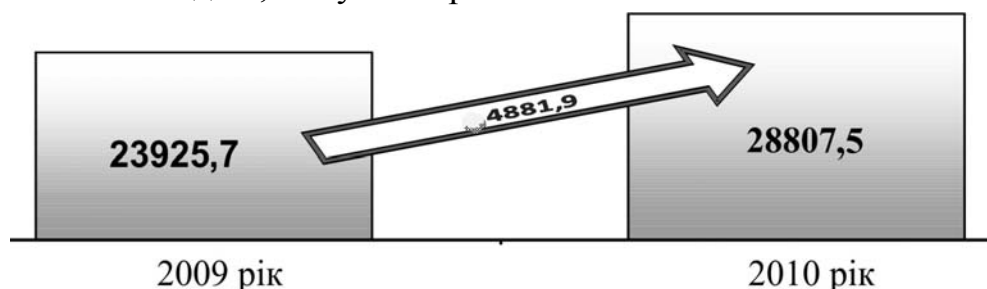

Рис. 2. Видатки Державного бюджету України на освіту, млн грн

Видатки державного бюджету на освіту у 2010 р. становили 28807,5 млн грн, у тому числі за загальним фондом – 20238,6 млн грн. Порівняно з минулим роком вони були збільшені на 20,4 %, або на 4881,9 млн грн.

Аналізуючи обсяги бюджетного фінансування освіти за окремими її складниками протягом 2006-2008 рр., зазначаємо, що домінуючими статтями видатків зведеного бюджету є видатки на загальну середню освіту (коливаються в межах 41-42 %), вищу освіту (28-30 %), дошкільну освіту (11-12 %) та

професійно-технічну освіту (в межах 6 %). Близько 4 % займають видатки на позашкільну освіту та заходи із позашкільної роботи з дітьми; післядипломна освіта становила приблизно 1 %, та явно скорочується обсяг видатків на програми матеріального забезпечення навчальних закладів, оскільки вони становили ще у 2006 р. 0,5 %, а вже у 2008 р. – 0,3 %; дослідження і розробки у сфері освіти становлять 0,5 % та інші заклади та заходи у сфері освіти – від 4 % до 5 % загального обсягу видатків зведеного бюджету України (див. табл. 2).

Табл. 2. Динаміка видатків зведеного бюджету України на освіту протягом 2006-2008 рр. (млн грн)

Обсяг видатків зведеного бюджету на освіту	Роки		
	2006	2007	2008
Всього	33 785	44 333	60 959
Частка, %	100	100	100
Дошкільна освіта	3 825	5 257	7 214
Частка, %	11,3	11,8	11,83
Загальна середня освіта	14 229	18 849	25 409
Частка, %	42,11	42,51	41,68
Професійно-технічна освіта	2 096	2 676	3 766
Частка, %	6,2	6,02	6,17
Вища освіта	9 935	12 827	18 552
Частка, %	29,4	28,9	30,4
Післядипломна освіта	365	505	668
Частка, %	1,1	1,1	1,09
Позашкільна освіта та заходи із позашкільної роботи з дітьми	1 369	1 803	2 439
Частка, %	4,1	4,06	4,00
Програми матеріального забезпечення навчальних закладів	166	180	186
Частка, %	0,5	0,4	0,3
Дослідження і розробки у сфері освіти	148	219	331
Частка, %	0,4	0,5	0,5
Інші заклади та заходи у сфері освіти	1 649	2 013	2 391
Частка, %	4,9	4,5	3,92

Недостатня ефективність державних видатків на освіту зумовлена низкою чинників, основними серед яких залишаються вади організаційно-управлінської структури галузі. Як показує аналіз видатків зведеного бюджету за економічною структурою, понад 90 % державних інвестицій в освіту спрямовується на поточні видатки, з них – переважна частина – на виплату заробітної плати та нарахування на неї, які зростають внаслідок інфляційних процесів. Така структура видатків не забезпечує достатньої можливості для перерозподілу ресурсів на користь тих, які безпосередньо визначають якість освітніх послуг (підвищення кваліфікації освітян, розширення та оновлення ресурсної бази навчальних закладів, впровадження новітніх технологій) та сприяють вдосконаленню освітньої інфраструктури (наприклад, завдяки підвищенню транспортної доступності навчальних закладів для дітей з віддалених районів).

Минуле XX та поточне XXI ст. справедливо вважають "століттями освіти". У розвинених країнах світу цю істину збагнули ще в XIX ст. Наприклад, у Великобританії закон про обов'язкове навчання усіх дітей з 5 до 12 ро-

ків було прийнято у 1870 р.; Франція запровадила безкоштовне обов'язкове навчання дітей з 6 до 13 років у 1882 р.; США почали вирішувати ці завдання у 1852 р., і вже до кінця XIX століття близько 72 відсотків дітей віком від 6 до 13 років навчалися. У Великобританії обов'язкова 10-річна освіта була запроваджена у 1944 р., у Франції – 1967 р.; у Японії 9-річна освіта стало обов'язковою у 1947 р., а у СРСР загальнообов'язкова 8-річна освіта – у 1962 р.

Табл. 3. Витрати на освіту серед країн-лідерів рейтингу за ІРЛП на 2009 р. [6, с. 265-268]

№ з/п	Рейтинг країн за ІРЛП	Державні видатки на освіту		Поточні державні видатки за рівнями освіти (загальний обсяг державних витрат на освіту, %)		
		% від ВВП	загального обсягу державних видатків, %	дошкільна і навчальна	середня	вища
1	Ісландія	8,1	16,6	40	35	19
2	Норвегія	7,7	16,6	28	35	33
3	Австралія	4,7	13,3	34	41	25
4	Канада	5,2	12,5			34
5	Ірландія	4,8	14,0	33	43	24
6	Швеція	7,4	12,9	34	38	28
7	Швейцарія	6,0	13,0	33	37	28
8	Японія	3,6	9,8	38	40	14
9	Нідерланди	5,4	11,2	33	40	27
10	Франція	5,9	10,9	31	48	21
...12	США	5,9	15,3			
...16	Великобританія	5,4	12,1			
...64	Білорусь	6,0	11,3	27	48	25
...67	Росія	3,6	12,9			
...73	Казахстан	2,3	12,1		...	
...76	Україна	6,4	18,9	...	...	...
...83	Вірменія	3,2	...	16	53	30
...96	Грузія	2,9	13,1	...		
...98	Азербайджан	2,5	19,6	25	56	6
...111	Молдова	4,3	21,1	36	55	9

Витрати на фінансування освіти в Україні у 2009 р. становили 6,4 % від ВВП, на фінансування охорони здоров'я – 3,7 %, а у 1998 р. – 3,8 % [5]. Для забезпечення високого рівня розвитку людського капіталу цього не достатньо. Одним із можливих варіантів вирішення цієї проблеми є врахування зарубіжного досвіду високорозвинених країн та залучення до фінансування освіти приватного капіталу.

У країн – лідерів рейтингу за індексом розвитку людського потенціалу витрати на освіту становлять: Ісландія – 8,1 % від ВВП, Норвегія – 7,7 %, Австралія – 4,7 %, Канада – 5,2 %, Ірландія – 4,8 %, Швеція – 7,4 %, Швейцарія – 6,0 %, Японія – 3,6 %, Нідерланди – 5,4 % та Франція – 5,9 % (табл. 3). У країнах, які недавно вступили до Європейського Союзу, витрати ще не такі значні, наприклад, у Чехії загальні витрати на освіту становлять лише 4,4 %, у Словенії – 6,0, у Словаччині – 4,3, в Угорщині – 5,5, у Польщі – 5,4, у Лит-

ві – 5,2, Естонії та Латвії – по 5,3, на Кіпрі – 6,3, на Мальті – 4,5 %. Структура витрат на освіту у високорозвинених країн характеризується значною часткою приватних інвестицій. Так, у США і Японії вони становлять 2,26 і 1,15 % від ВВП відповідно і мають більшу питому вагу у структурі загальних витрат, ніж в інших країнах. Тоді як у Чехії витрати бізнесу на освіту становлять лише 0,38 % від ВВП, а у Словаччині – 0,12 %.

У підсумку видатки на потреби освіти сплановано на рівні 6 % ВВП – проти відповідних 12 % у ФРН та 15 % у США.

Висновок. Подальший розвиток освітніх інвестицій має ґрунтуватися не на простому нарощуванні видатків, а на підвищенні їх ефективності з метою забезпечення належної якості освітніх послуг та можливостей рівного доступу населення до їх отримання впродовж всього життя. Саме тому майбутні реформи мають стосуватися державного механізму розподілу ресурсів та загального управління галуззю освіти, забезпечити розширення повноважень місцевих органів управління та формування належної доходної бази для фінансування освітніх послуг.

Поширення приватних платежів населення за освітні послуги потребує державного регулювання, оскільки їх значні обсяги не лише призводять до існування нерівності, а й перешкоджають ефективному управлінню ресурсами на рівні відповідних закладів.

Література

1. Закон України "Про освіту" від 23 травня 1991 р., № 1060 – XII. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
2. Закон України "Про вищу освіту" від 17.01.2002 р., № 2984-III із змінами та доповненнями. – К. : Вид-во "Атіка", 2004. – 42 с.
3. Закон України "Про Державний бюджет на 2010 рік" від 27.04.2010 р., № 2154-VI.
4. Постанова кабінету міністрів України від 8 вересня 2004 р., № 1183 2405 Про затвердження Державної програми розвитку вищої освіти на 2005-2007 роки. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.gdo.kiev.ua>.
5. Беккер Г.С. Человеческое поведение. Экономический подход. Избранные труды по экономической теории : пер. с англ. / сост., науч. ред. послесловия Р.И. Капелюшников, предисловия М.И. Ленин / Г.С. Беккер. – М. : Изд-во ГУВШЭ, 2003.
6. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua>

Комарчин О.В., Скоропад И.С. Расходы государственного бюджета на образование

Рассмотрены выполнение расходной части государственного бюджета на образование, динамика расходов возведенного бюджета и изучен зарубежный опыт в сфере образования.

Ключевые слова: государственный бюджет, расходы на образование, динамика расходов.

Komarchyn O.V., Skoropad I.S. The charges of the state budget on education.

In the article are considered implementation of expense part of the state budget on education, dynamics of charges of the erected budget and foreign experience is studied in the sphere of education.

Keywords: the state budget, charges on education, dynamics of charges.